

ΟΙ ΠΟΛΛΑΠΛΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

FERENC MISZLIVETZ*

Περίληψη

Η ΕΕ - η ευρωπαϊκή πολιτεία, η Ευρωπαϊκή Ενιαία Αγορά και οι υπερεθνικοί θεσμοί είναι βιώσιμοι στις παρούσες μορφές και λειτουργίες τους. Οι μέθοδοι της ελιτιστικής ολοκλήρωσης καθίστανται παρωχημένες, το ευρωπαϊκό πρόγραμμα έχει χάσει την ελκυστικότητά του, οι θεσμοί γίνονται ολοένα και πιο αναξιόπιστοι και η υπόσχεση για ένα Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο και μια βιώσιμη τοπική ολοκλήρωση ξεφεύγουν όλο και περισσότερο από την πραγματικότητα.

Η χρηματοοικονομική κρίση της Ευρώπης έχει μετατραπεί σε μία βαθιά κοινωνική και πολιτική κρίση.

Οι αυξανόμενες κοινωνικές ανισότητες καθώς επίσης και αυτές μεταξύ του ευρωπαϊκού κέντρου και των περιφερειών του πρέπει να αναγνωριστούν και να συζητηθούν σε ευρύ φάσμα: η Ευρώπη έχει ανάγκη ένα Νέο Κοινωνικό Συμβόλαιο, το οποίο θα περιέχει ευκρινώς τα οράματα και τα συμφέροντα των κυρίων εμπλεκομένων. Αυτό θα απαιτούσε την πολιτικοποίηση του κενού ευρωπαϊκού δημοσίου χώρου, καθώς επίσης και την προσωπική αναγνώριση μιας μεγάλης ποικιλίας ακόμα υπογείων δικτύων και κινημάτων. Αυτές οι διαδικασίες δεν είναι δυνατές χωρίς σύγκρουση, συμβιβασμούς και συνεργασία.

Λέξεις-Κλειδιά: παγκόσμια και ευρωπαϊκή κρίση, δημοκρατία, μέθοδος των κοινοτήτων, ευρωπαϊκό οικοδόμημα, ανατολική διεύρυνση, νέο κοινωνικό συμβόλαιο, υπόγεια δίκτυα.

*

I. Γιατί η Ευρώπη δεν είναι πρωτοπόρος του 21^{ου} αιώνα;

Η Ευρώπη σήμερα βρίσκεται σε περίοδο βαθιάς κρίσης, γεγονός που αναγνωρίζουν όλο και περισσότεροι αναλυτές, ειδικοί και παρατηρητές. Η κρίση στην Ευρωζώνη βρίσκεται στα πρωτοσέλιδα των κυριότερων εφημερίδων εδώ και αρκετό καιρό. Πολλά έχουν ειπωθεί και γραφτεί τα τελευταία χρόνια σχετικά με τον αντίκτυπο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην ΕΕ. Αλλά κατά ειρωνικό τρόπο, το γεγονός ότι η κρίση είναι ουσιαστικά πολύ περισσότερο περίπλοκη και επίσης μια ολοένα αυξανόμενη πολιτική και κοινωνική κρίση συνεπώς για την ΕΕ, ήρθε στην προσοχή των αναλυτών παρά μόνο πρόσφατα.

Αν και υπήρχαν αρκετοί λόγοι μετά από την διεύρυνση της Ένωσης προς ανατολάς το 2004 και τις δύο αρνητικές ψηφοφορίες για το Σύνταγμα το 2005 για να παρατηρήσει κάποιος αναδυόμενα συμπτώματα κρίσης, οι αναπάντητες ερωτήσεις αγνοήθηκαν και παραγκωνίστηκαν. Παρά τις υποσχέσεις, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση παρέμεινε μια ελιτιστική και μη δημοκρατική διαδικασία, και οι Ευρωκράτες, ειδικοί και εθνικοί πολιτικοί παρέμειναν αδιάφοροι ως προς την αναγνώριση ή κατανόηση των βαθύτερων δομικών αιτιών των αποτυχιών και των αρνητικών τάσεων. Η έλλειψη επαρκούς διάγνωσης δεν επέτρεψε την αποτελεσματική θεραπεία. Η αλαζονική επίσημη ευρωπαϊκή και εθνική προπαγάνδα για τις επιτυχημένες εντάξεις κρατών πιθανότατα οδήγησε τους ίδιους σε απατηλές εντυπώσεις: το «Ενότητα στη Διαφορετικότητα» παρέμεινε βασικό σλόγκαν ενώ η αυξημένη διαφορετικότητα υπονόμωσε ακόμα περισσότερο τη διεθνή αλληλεγγύη και σιωπηλά έστρεψε τις πυρηνικές ευρωπαϊκές κοινωνίες κατά της περαιτέρω διεύρυνσης.

Πριν και κατά τη διάρκεια της διεύρυνσης προς ανατολάς το προφίλ της ΕΕ ήταν απίστευτα ενισχυμένο. Δημοσιεύτηκαν βιβλία με τον τίτλο «Το Ευρωπαϊκό Όνειρο» (Jeremy Rifkin) και όντως για καιρό πολλοί πίστευαν ότι η εξασθένιση του αμερικανικού ονείρου θα άνοιγε νέους ορίζοντες, όχι μόνο για νέα οράματα για την Ευρώπη αλλά επιπλέον και για την πραγματοποίηση των οραμάτων αυτών. Φαινόταν πως το

* Σχετικά με τον συγγραφέα: Ο Ferenc Mészlivetz είναι καθηγητής ειδικός στον Jean Monnet στο Πανεπιστήμιο της Δυτικής Ουγγαρίας, και διευθυντής του Ινστιτούτου για Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές του Πανεπιστημίου Corvinus, Koszeg – Βουδαπέστη. Αυτή τη στιγμή διδάσκει στο Πανεπιστήμιο Columbia στη Νέα Υόρκη.

ευρωπαϊκό οικοδόμημα είχε αποκτήσει νέα δυναμική και ότι η Ευρώπη θα αποκτούσε μεγαλύτερη πολιτική σημασία σε παγκόσμιο επίπεδο και θα αποτελούσε ένα μοντέλο για επόμενες τοπικές ολοκληρώσεις και συνεπώς έναν μορφωτή μιας νέας διεθνούς τάξης πραγμάτων μετά τον Ψυχρό Πόλεμο.

Ο Marc Leonard έγραψε το 2005: «...αντί να αποτελεί το πρόβλημα, η ΕΕ είναι η θεραπεία: δίνοντας στα κράτη τον έλεγχο πολιτικών που ήταν παγκόσμιες» (ML1. 90).

Συνεχίζει: «Προσφέροντας στις εθνικές κυβερνήσεις μια θέση στο διεθνές σύστημα, η ΕΕ απέφυγε την μετατροπή της εθνικής δημοκρατίας σ' ένα απλό πλαίσιο συζητήσεων για διεθνή γεγονότα, ενώ οι αληθινές αποφάσεις λαμβάνονται αλλού. ...Η ΕΕ είναι μόνος τρόπος με τον οποίο οι μικρές χώρες μπορούν να ελέγχουν κατά ένα τρόπο τις διεθνείς αγορές» (ibid 92). Ο ξέφρενα αισιόδοξος τίτλος του βιβλίου «Γιατί η Ευρώπη θα είναι πρωτοπόρος του 21^{ου} Αιώνα», μιλάει από μόνος του.

Η υπερβολική αίσθηση επιτυχίας και αισιοδοξία δεν κράτησαν πολύ. Σχετικά γκάλοπ έδειχναν εμφανώς πως ο πυρήνας της Ευρώπης είχε χάσει τον ενθουσιασμό του για την ανατολική διεύρυνση (αν είχε και ποτέ), που δικαιολογημένα θεωρήθηκε και ερμηνεύτηκε ως μια ελιτιστική απόφαση η οποία λήφθηκε κάτω από τη μύτη των Ευρωπαίων πολιτών. Η ένταξη των χωρών του πρώην σοβιετικού μπλοκ επέφερε απρόσμενες και ιδιαίτερα τρομακτικές συνέπειες και οι Ευρωπαίοι πολίτες κατάλαβαν ότι με την έλλειψη δημοκρατικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο, αυτοί που αποφάσιζαν θα παρέμεναν ασύδοτοι. Οι διπλές αρνητικές ψηφοφορίες το 2005 αποτελούσαν μια έκφραση αντιγνωμίας για τις πρωτότερα επιτυχημένες και φημισμένες μεθόδους και διαδικασίες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Οι Ευρωπαίοι πολιτικοί, οι Ευρωκράτες και τα επιτελεία τους αποτελούμενα από ειδικούς είχαν μια «φούσκα» γύρω από το κεφάλι τους – μια προσωπική εικόνα καθορισμένη από μια εξιδανικευμένη και ποθητή εικόνα της Ευρώπης. Αντί να αντιμετωπιστεί η σκληρή πραγματικότητα μετά τα έτη 2004/2005, επετεύχθησαν διαρκείς αναβολές και αποφυγές της κατάστασης ζητώντας χρόνο για «πολυετή στοχασμό» και μέσω προγραμμάτων όπως το Σχέδιο D: Δημοκρατία, Διάλογος, Συζήτηση (Democracy, Dialogue, Debate). Η Επιτροπή αναγνώρισε το έλλειμμα δημοκρατίας αλλά δεν μπορούσε να βρει τρόπο να το θεραπεύσει. Το Σχέδιο D δεν επέφερε επαρκή διάλογο και προβληματισμό σε οποιοδήποτε ευρωπαϊκό, διεθνές ή τοπικό επίπεδο και απέτυχε να ενδυναμώσει την ταύτιση των πολιτών με την ΕΕ, φέρνοντάς τους κοντά στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα. Όπως υποδεικνύουν στοιχεία γκάλοπ και του Ευρωβαρομέτρου, η εμπιστοσύνη στους θεσμούς της ΕΕ έχει υποχωρήσει ακόμα περισσότερο και η συμμετοχή στις Ευρωεκλογές έφτασε σε αρνητικό ρεκόρ το 2009. Η Margot Wallstrom, η επίτροπος με το κοινωνικό πρόσωπο, δημιούργησε θετικό κλίμα κατά τις συναντήσεις της με ευρωπαϊκές μη-κυβερνητικές οργανώσεις, αλλά η καμπάνια δεν προχώρησε, ενώ δεν μπορούσε ούτε καν να ενισχύσει τη λεγόμενη «ευρωπαϊκή κοινωνία πολιτών» που σε μεγάλο βαθμό παρέμεινε μια μεταφορά εκ των άνω – ένα σόφισμα των ευρωπαϊκών ομάδων προβληματισμού και της Λευκής Βίβλου για την Ευρωπαϊκή Διακυβέρνηση. Αυτή τη φορά το τζίνι έμεινε στο λυχνάρι του – οι κοινωνίες παρέμειναν παθητικές, απαθείς και ολοένα πιο σκεπτικιστικές.

Η «περίοδος του στοχασμού» έληξε με μία ανοιχτή επιστολή 27 παροτρύνσεων στο τέλος του 2007. Οι ευρωπαϊκοί δήμοι παρέμειναν αφηρημένη έννοια. Η ευρωπαϊκή πολιτεία παρέμεινε μια μη-δημοκρατία με φθίνουσες πιθανότητες να γίνει μια πολιτική αρχή με διεθνείς βλέψεις. Η έκρηξη της παγκόσμιας κρίσης βρήκε μια Ευρώπη αποδυναμωμένη από τη φθίνουσα εμπιστοσύνη των πολιτών της στους αδιαφανείς της θεσμούς, από την υπερβολικά φιλόδοξη και όλο και λιγότερο πειστική κοινωνική πολιτική που αντίφασκε με την πραγματική νεοφιλελεύθερη οικονομική της πολιτική, και από την πολιτική της φιλοσοφία. Η Ευρώπη είχε μείνει χωρίς ουσιαστικό αρχηγό και την ικανότητα για ολοκληρωμένη διαχείριση της κρίσης προς αντιμετώπιση των αυξανόμενων ανακολουθιών μεταξύ των διαφορετικών περιοχών της του Βορρά, του Νότου, της Ανατολής και της Δύσης.

Αντί να επεκταθεί, η υπάρχουσα αλληλεγγύη μειώνεται ταχύτατα και οι διμερείς σχέσεις με βάση τα εθνικά συμφέροντα έχουν ενισχυθεί. Για πρώτη φορά κατά την συνολική ιστορία της ολοκλήρωσης μετά τον Β' Παγκόσμιο, ο γερμανικός πληθυσμός έγινε ευρωσκεπτικιστικός, και αυτοί που δεν πίστευαν ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ήταν θετική, άρχισαν να ξεπερνούν σε αριθμό τους υποστηρικτές της. Στην απουσία ισχυρών θεσμών, υπευθύνων ηγετών και μιας ενδυναμωμένης Βουλής, οι Ευρωπαίοι έγιναν ξανά ολοένα και περισσότερο εσωστρεφείς. Η έμφαση των εθνικών συμφερόντων σε οικονομικές και ενεργειακές πολιτικές ακολουθήθηκε από την διακήρυξη της υπεροχής του εθνικού λαϊκού στοιχείου, του πολιτισμού και των υπαρχόντων: η κοινωνική ανάγκη για έναν αποκλειστικό τύπο δημοκρατίας ενισχύεται συνεχώς, ακολουθούμενη από την ανάπτυξη του πολιτικά δεξιού λαϊκισμού και εξτρεμισμού. Η Γερμανία και η Βρετανία ανακοίνωσαν το τέλος της πολυπολιτισμικότητας ως ένα νέο πολιτικό δόγμα. Αυτό έχει ανοίξει μια νέα περίοδο στη ιστορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Το 2011, μετά την δρομολογημένη από την γαλλική πολεμική αεροπορία παρέμβαση του NATO στην Λιβύη, ο Γάλλος Πρόεδρος Nicholas Sarkozy, υποστηριζόμενος από άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες, έθεσε το ζήτημα της αναστολής ισχύος της Συνθήκης Σένγκεν και της επαναφοράς τους εθνικού συνοριακού ελέγχου ώστε να είναι δυνατή η νόμιμη αποπομπή προσφύγων από τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Σε μία μακρά μισή δεκαετία, το φημισμένο ευρωπαϊκό όνειρο έχει μετατραπεί σε έναν ευρωπαϊκό εφιάλτη.

II. Η βαθιά δομή και τα αίτια της ευρωπαϊκής κρίσης

Μέχρι και το 1989/2004, αυτοί που έβλεπαν, ερμήνευαν και κήρυσσαν το μετά το Β' Παγκόσμιο ευρωπαϊκό οικοδόμημα ως επιτυχία δεν βρίσκονταν πολύ μακριά από την πραγματικότητα. Η θεμελίωση των ενεργών διακρατικών και υπερεθνικών θεσμών ανακαλύπτοντας και υιοθετώντας μια νέα μεθοδολογία ολοκλήρωσης όχι μόνο ήταν χωρίς προηγούμενο και μοναδική από τη στιγμή που συνέβαινε μεταξύ πρώην αντιπάλων και ενθέρμων εχθρών, άλλα χάρη στην επιτυχία του αποτέλεσε ένα ανερχόμενο μοντέλο για τοπική ολοκλήρωση και αναπτυξιακή συνεργασία σ' ολόκληρο τον κόσμο. Αυτό που ήταν λιγότερο ή και καθόλου αντιληπτό ήταν ότι οι συνθήκες για τις προφανείς επιτυχίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ήταν εγγυημένες από τη διπολική λογική και το στρατιωτικό αδιέξοδο του Ψυχρού Πολέμου. Η ολοκλήρωση της Δυτικής Ευρώπης στο εσωτερικό της ήταν μια επικεντρωμένη και ιδιαίτερα προστατευμένη διαδικασία – το σχέδιο Μάρσαλ, το Τείχος του Βερολίνου, το NATO και ο Σοβιετικός Στρατός (Σύμφωνο της Βαρσοβίας) διασφάλιζαν την ειρηνική, σταδιακή και ανενόχλητη διαδικασία της διαμόρφωσης νέων θεσμών, της εισαγωγής νομικών εγγυήσεων και της δημιουργίας της μεγαλύτερης αγοράς στον πλανήτη. Οι φιλελεύθερες δημοκρατίες που χτίστηκαν πάνω σ' αυτή τη βάση έγιναν ελκυστικά πρότυπα για πολλές χώρες, ειδικά στην ανατολικοκεντρική Ευρώπη: φαινόταν – ιδιαίτερα από εξωτερική οπτική – ότι πρόνοια και δημοκρατία ήταν έννοιες αχώριστες.

Το 1989 – όσο απρόβλεπτο και ανεπιθύμητο και αν ήταν για τους ευεργετούμενους του status quo – δημιούργησε εντελώς νέες συνθήκες: το Τείχος του Βερολίνου κατέρρευσε, η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε, η λογική του διπολισμού εξαφανίστηκε. Ολόκληρο το ανατολικό σύνορο των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων άνοιξε τόσο με τη φυσική όσο και με την πολιτική έννοια. Ο Helmut Kohl, ένας ικανός πολιτικός, αποφάσισε να ανέβει στο «τρένο». Η ενοποίηση της Γερμανίας, ερμηνευμένη ως το πρώτο βήμα προς την προς ανατολάς επέκταση, ξεκίνησε αμέσως πάνω στα συντρίμια του Τείχους. Όσα άνηκαν μαζί άρχισαν σιγά σιγά να πλησιάζονται, αλλά κανένας δεν φαινόταν να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για αυτά που δεν ταίριαζαν μεταξύ τους και συνεπώς δεν μπορούσαν να ενσωματωθούν. Δεν ήταν ούτε πολιτικά ούτε ηθικά δυνατό να αγνοηθεί το δικαίωμα της Πολωνίας μετά την περίοδο της «Αλληλεγγύης», της Τσεχοσλοβακίας μετά τη Χάρτα 77 και της Ουγγαρίας μετά τον Κανταρισμό να «ανήκουν στην Ευρώπη» ή πιο συγκεκριμένα να αποτελούν μέρος της διαδικασίας ολοκλήρωσης. Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ το ίδιο ίσχυε και για την περίπτωση των Δημοκρατιών της Βαλτικής. Ήταν δυνατό να αναβληθεί η ημερομηνία της επέκτασης αλλά όχι και να αποφευχθεί εντελώς. Ίσως εξαιτίας της έλλειψης επαρκούς χρόνου, αλλά κατά πάσα πιθανότητα χάρη στην έλλειψη ενδιαφέροντος, πολιτικής θέλησης και σοφίας, πιθανά ζητήματα προκαλούμενα από την τεράστια αύξηση της διαφορετικότητας, δεν συζητήθηκαν ή έγιναν αντιληπτά και μάλλον αγνοήθηκαν από τόσο τους Ευρωκράτες και τους ειδικούς, γκουρού και συμβούλους τους στο λαβύρινθο των Βρυξελλών, όσο και από τις παλιές και νέες πολιτικές ελίτ των υπό μετάβαση και ένταξη χωρών της ανατολικοκεντρικής Ευρώπης.

Το ανεφάρμοστο της παλιάς μεθόδου των κοινοτήτων υπό παντελώς νέες συνθήκες παρέβλεψαν οι κύριοι της ανατολικής διεύρυνσης. Με την επίσημη αποδοχή του *Acquis Communautaire*, καθώς επίσης και των οικονομικών προϋποθέσεων που έθετε η ΕΕ, οι υπό ένταξη χώρες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην επέκταση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς, χωρίς να συνεισφέρουν στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού δήμου και σε μια συγκεκριμένη ευρωπαϊκή πολιτεία.

Ο αριθμός των πολιτών εμπλεκόμενων στην ευρωπαϊκή αγορά ενισχύθηκε ιδιαίτερα ενώ η ταύτισή τους με το ευρωπαϊκό πρόγραμμα έγινε στάσιμη λόγω των συνεχώς διαψευσμένων εντυπώσεων για υλική πρόοδο. Η δημοκρατία και η πρόνοια διασπάστηκαν ως έννοιες, προκαλώντας ψευδαισθήσεις, απάθεια και οργή, αρχικά κυρίως στη «Νέα Ευρώπη», και με την κλιμάκωση της παγκόσμιας κρίσης, παντού.

Οι οικονομικοί υπολογισμοί πίσω από το πολιτικό παραπέτασμα αποδείχθηκαν λανθασμένες: φτωχές και εκτεθειμένες χώρες ως καλοκαμωμένες περιφέρειες μπορεί να συνεισφέρουν σε οικονομική σταθερότητα του κέντρου βραχυπρόθεσμα. Αλλά η αυξανόμενη περίπλοκη διαφορετικότητα έχει αποσταθεροποιητικά αποτελέσματα σε κοινωνικές και πολιτικές ενταξιακές διαδικασίες μεσοπρόθεσμα. Οι συνέπειες-μπούμερανγκ της μονομερούς και όχι ιδιαίτερα προσεγγμένης διεύρυνσης έγιναν άμεσα αισθητές μετά την επέκταση του 2004 και επιδεινώθηκαν μαζί με πολλά άλλα συμπτώματα της διεθνούς κρίσης.

III. Συνέπειες και Απόψεις

Η εξάντληση της μεθόδου των Κοινοτήτων σε συνδυασμό με την έλλειψη κατανόησης της σημασίας των καθοριστικών πολιτιστικών παραγόντων της κοινωνικής και οικονομικής αλλαγής («δεσμοί» (ligatures) σε ορολογία του Ralf Dahrendorf) αποτέλεσαν ένα νευραλγικό εμπόδιο για τη συνεχή κοινωνική και πολιτική ολοκλήρωση. Οι εθνικές δημοκρατίες, έχοντας απομυζηθεί από διεθνείς θεσμούς προστάτες, μεταξύ αυτών και οι ανεύθυνοι θεσμοί της ΕΕ, μετατράπηκαν σε «δημοκρατίες χωρίς επιλογή» με ολοένα πιο εκνευρισμένους πολίτες που αισθάνονταν αδύναμοι και παραλυμένοι σε εθνικό επίπεδο και, την ίδια στιγμή, ουδέποτε ενισχυμένοι ως Ευρωπαίοι πολίτες σε διεθνές επίπεδο. Κατά συνέπεια, η Ευρώπη πρέπει να αντιμετωπίσει ένα διπλό έλλειμμα δημοκρατίας, μια βασική πηγή της κλιμακώμενης και βαθύνουσας πολιτικής της κρίσης.

Αντί να προσφέρει ένα εναλλακτικό μοντέλο τοπικής ολοκλήρωσης στο ανεξέλεγκτο σύστημα της παγκόσμιας οικονομίας και στην αναξιόπιστή του ιδεολογία για τον φονταμενταλισμό της αγοράς, η Ευρώπη παρέμεινε εκτεθειμένη και παγιδευμένη από τους παίκτες των χρηματοοικονομικών αγορών και τις νεοφιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές. Συνεπώς, στράφηκε εκ των πραγμάτων κατά την προσωπική της φιλοδοξία να υιοθετήσει το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Μοντέλο και να εξισώσει τις τοπικές ανισότητες. Το χάσμα Ανατολής-Δύσης, όπως επίσης και το χάσμα Βορρά-Νότου, είναι εντονότερο ήταν τουλάχιστον πιο προφανές σήμερα απ' ό,τι τα έτη 2004/2005. Η διαδικασία της νεοπεριθωριοποίησης που πραγματοποιήθηκε από τον γερμανικά κινούμενο ορδο-φιλελευθερισμό προκάλεσε εθνική αντίσταση και οδήγησε σε μια περαιτέρω και οξεία μείωση της κοινωνικής εμπιστοσύνης τόσο στους εθνικούς, όσο και στους ευρωπαϊκούς θεσμούς.

Το πολιτικό σκηνικό της Ευρώπης είναι εξίσου ενδιαφέρον και προβληματικό. Προπαγανδίζοντας μια παραπλανητική ιδεολογία με το όνομα «τρίτος δρόμος», η αριστερά γοητεύτηκε από τον νεοφιλελευθερισμό και είχε ολοένα και λιγότερα να προσφέρει στους ψηφοφόρους. Κατά την αντιμετώπιση των καταστροφικών κοινωνικών επιπτώσεων της κρίσης, η αριστερά δεν έχει πρόγραμμα. Οι διαφορές μεταξύ κεντροαριστεράς και κεντροδεξιάς συνεχώς φθίνουν ενώ η εσωστρέφεια, η ξеноφοβία, ο ρατσισμός και οι αποκλειστικές τάσεις ενισχύονται τόσο ορατά, όσο και αφανώς. Κατά συνέπεια, ο δεξιός λαϊκισμός και εξτρεμισμός έχουν ενδυναμωθεί τα τελευταία πέντε χρόνια σχεδόν παντού στην Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένων και προτύπων δημοκρατιών όπως η Γαλλία, η Ολλανδία, η Δανία, η Σουηδία και η Φινλανδία. Η δεδομένη αλληλεγγύη περιορίζεται αντί να επεκτείνεται λες και το πνεύμα της Marie Le Pen θα αντικαθιστούσε το πνεύμα του Jean Monnet.

Αντί να ενισχύσει την διαδικασία ολοκλήρωσης, η διάσημη γαλλογερμανική μηχανή, εκπροσωπούμενη από το συνδυασμό Merkozy-Sarkel, έφερε την ΕΕ στο χείλος της διάλυσης. Που οδηγούμαστε από εκεί; Θα εκραγεί η Ευρώπη, όπως κάποιος από τους αντιπάλους της ελπίζουν και υπονοούν ή υπάρχουν δυνατότητες και εναλλακτικές για να επαναπροσδιοριστεί;

Σε ένα πρόσφατα δημοσιευμένο άρθρο σχετικά με τα πιθανά σενάρια ανάκαμψης της Ευρώπης, ο Marc Leonard προαναγγέλλει την «παρ' ολίγον κατάρρευση του πολιτικού συστήματος της ΕΕ» (MLNoe.2011). Χωρίς αναφορά στην προηγούμενή του πρόβλεψη για τον πρωτοπόρο παγκόσμιο ρόλο της Ευρώπης τον 21^ο αιώνα, ο Leonard παραθέτει τέσσερα εναλλακτικά σενάρια: αυτό που αποκαλεί «ασύμμετρη ολοκλήρωση», τη δημιουργία μιας «μικρότερης, περισσότερο ενωμένης Ευρωζώνης», μια «πολιτική ένωση μέσω της αλλαγής των συνθηκών» και τέλος μια «συμφωνία μεταξύ της εμπροσθοφυλακής» (ένα είδος συνθήκης του Schengen).

Αυτά τα σενάρια βασίζονται στη σιωπηρή υπόθεση πως η ελιτιστική ολοκλήρωση μπορεί να συνεχιστεί με τις ίδιες μεθόδους και πνεύμα. Κατά την προσωπική μου εκτίμηση, δεν ισχύει κάτι τέτοιο, καθώς η έλλειψη δημοκρατικής νομιμοποίησης και συνεπώς η έλλειψη εμπιστοσύνης στη λήψη αποφάσεων σε διεθνές επίπεδο, στις διαδικασίες και τους θεσμούς βρίσκονται μεταξύ των βασικών αιτιών της τωρινής αποτυχίας του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Αντί να βασίζεται στα συμφέροντα πολιτικής και οικονομικής ισχύος μιας ελίτ που έχει αποδειχθεί ανίκανη στην διακρατική ηγεσία, μια πραγματική εναλλακτική λύση θα έπρεπε να βασίζεται πάνω σε μια νέα εκδοχή και όραμα της δημοκρατίας που συνδυάζει τις βαθιές ανθρώπινες φιλοδοξίες για ευημερία και αξιοπρέπεια. Με άλλα λόγια, ένα συνδυασμό των οικονομικών, κοινωνικών και νομικών/θεσμικών στοιχείων της δημοκρατίας. Η νέα μέθοδος για περαιτέρω αναδόμηση πρέπει να έχει ως θεμέλιο τον κοινωνικό και πολιτιστικό κονστрукτιβισμό, μια μόνιμη ανατροφοδότηση και αναλογισμός διαφορετικών και ταυτόχρονα μεταβαλλόμενων αξιών των ενδιαφερόμενων κοινωνιών. Οι Ευρωπαίοι μπορούν να δραπετεύσουν από το σιδερένιο κλουβί των εθνικών τους κρατών μόνο αν μπορέσουν να βρουν την αίσθηση του ανήκειν σε ένα μεγαλύτερο, διεθνές κοινωνικό πλαίσιο. Τα «ψυχρά έργα» της αγοράς και της ανοιχτής κοινωνίας (ξανά λεκτικό δάνειο από τον Dahrendorf) σε συνδυασμό με

και εγγυημένα από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς είναι ανίκανα να προσφέρουν αυτή την αίσθηση του ανήκειν και συνεπώς δεν συνεισφέρουν σε μία ισχυρότερη ευρωπαϊκή ταυτότητα.

Η διαδικασία ανάδυσης ενός ευρωπαϊκού δήμου και μιας σαφούς πολιτείας μπορεί να μην είναι τόσο γρήγορη, εύκολη και σίγουρα όχι δυνατή χωρίς σύγκρουση. Ουσιαστικά η δημοκρατικοποίηση του ευρωπαϊκού προγράμματος προϋποθέτει την πολιτικοποίηση του μάλλον άδειου ευρωπαϊκού δημόσιου χώρου. Τα ευρωπαϊκά και διεθνή πολιτικά κινήματα, δίκτυα, συνασπισμοί πολιτικών οργανώσεων κτλ. πρέπει να κινηθούν σε αυτό το κενό για να αναμετρηθούν για την υποστήριξη ενός ολοένα και περισσότερο διακρατικού μετα-εθνικού κοινού και κάνοντας αυτό να προσδιορίσουν και να επαναπροσδιορίσουν το ευρωπαϊκό δημόσιο συμφέρον.

Η πολιτική και κοινωνική αναστάτωση στην Ευρώπη, ενισχυμένη από την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση και επίσης από την κρίση της δημοκρατίας, έχει προετοιμάσει το δρόμο για νέο δημόσιο διάλογο και διαβούλευση. Ο ισχυρά θεσμικός νεοφιλελευθερισμός, ο ταχύτατα αυξανόμενος εθνικός λαϊκισμός και τα κλιμακωμένα ακροδεξιά κόμματα και κινήματα πρέπει να προκληθούν και να αντισταθμιστούν από τα νέα ή αναζωογονημένα δημοκρατικά κινήματα ικανά να αντιπροσωπεύσουν τα συμφέροντα και τις φιλοδοξίες των τοπικών, εθνικών και περιφερειακών κοινωνιών.

IV. Δεν υπάρχουν εναλλακτικές χωρίς προβληματισμό

Το 2000 είχα την τιμή να συμμετάσχω στην ομάδα προβληματισμού για την διεύρυνση προς ανατολάς υπό την ηγεσία του Jacques Delors. Μετά από μια σύντομη σύσταση κατά την προσωπική μας συζήτηση στο δείπνο, ο Delors έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για τις ανατολικές και ανατολικοκεντρικές χώρες που προετοιμάζονταν για ένταξη και το επόμενο πρωί με ρώτησε για την άποψή μου για την Κεντρική Ευρώπη και τους βασικούς μου προβληματισμούς σχετικά με την ανατολική διεύρυνση κατά τη διάρκεια της συνεδρίας της ομάδας. Ανέπτυξα εν συντομία τους κινδύνους των ιστορικά εξακριβωμένων πολιτιστικών διαφορών και το χάσμα ανάπτυξης μεταξύ της δυτικής και της ανατολικοκεντρικής Ευρώπης και πρότεινα μια προσεκτική, καλά διαπραγματευμένη, σταδιακή επέκταση η οποία θα εγγυόταν καλύτερα τη σωστή κοινωνική, οικονομική και πολιτική ολοκλήρωση. Διαφορετικά, είπα, η ΕΕ μπορεί να χάσει το γόητρό της και η διεύρυνση προς ανατολάς θα μπορούσε να οδηγήσει σε αποτυχία. «Ευσεβείς πόθοι» - ήταν το σύντομο σχόλιο του πρώην (και πιθανότατα τελευταίου) θρυλικού επικεφαλής της Επιτροπής. Η συζήτηση είχε τελειώσει.

Μου χρειάστηκε χρόνος μετά από αυτό το επεισόδιο να καταλάβω ότι τα κύρια ερωτήματα της διεύρυνσης, δηλαδή το μέγεθος και το χρονικό της πλαίσιο, είχαν ήδη αποφασιστεί: ένα Big Bang (10 κράτη) σε ένα βήμα αντί για το πρωτότυπο σχέδιο τριών ή τεσσάρων χωρών με μια μέθοδο πολλαπλών σταδίων. Οι λεπτομέρειες για τη διαδικασία και τους βασικούς ενδιαφερόμενους στη λήψη αποφάσεων, ωστόσο, παρέμειναν άγνωστες. Οι συζητήσεις μας στην ομάδα προβληματισμού, οι συναντήσεις της οποίας διήρκεσαν για ενάμισι χρόνο, δόθηκαν περιληπτικά κατά τη δημοσίευση με τον ενδιαφέροντα τίτλο: «Οι Πολιτικές Διαστάσεις της Ανατολικής Διεύρυνσης», αλλά ο αντίκτυπος της ομάδας στην πορεία των γεγονότων ήταν πιθανότατα λιγότερο από ελάχιστος.

Μετά από μια μεγάλη περίοδο σιωπής, τον Απρίλιο του 2012, ο Delors, ο πατέρας του ευρώ και της ONE, δημοσίευσε ένα στοχαστικό άρθρο στην Tribune: «Για την Αναγέννηση της Ευρώπης». Στο άρθρο αναγνωρίζει την «παρακμή της Ευρώπης» σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο και ότι το ευρώ και η ONE βρίσκονται σε μια ασφυκτική κατάσταση». Ο Delors προσπαθεί να μάθει τα διδάγματα του παρελθόντος και να κατανοήσει τι πήγε στραβά και ποιος είναι υπεύθυνος για την σημερινή κατάσταση. Παρατηρεί πως η ανεξέλεγκτη ενιαία αγορά με το κοινό νόμισμα προετοίμασε το έδαφος σε αυξανόμενη και τελικά μη διαχειρίσιμη διαφοροποίηση από την οποία ουσιαστικά μια χώρα, η οικονομικά ισχυρότατη και αποτελεσματικότερη Γερμανία, ωφελήθηκε.

Η ΕΕ πρόκειται υποτιθέμενα να γιορτάσει την 20^η επέτειο της ενιαίας αγοράς φέτος η οποία, κατά το σχέδιο του Delors, βασιζόταν σε τρεις αρχές: ανταγωνισμός (που κινητοποιεί), συνεργασία (που ενδυναμώνει) και αλληλεγγύη (που ενώνει). Οι ρίζες της σημερινής ευρωπαϊκής κρίσης βρίσκονται στη δυσλειτουργία αυτής της θεωρίας: από τις τρεις υποθέσεις, μόνο ο ανταγωνισμός έχει επιτευχθεί. Η ONE κατά τον Delors λειτουργούσε επαρκώς μέχρι το 2007, αλλά δεν μπορούσε να αντισταθεί στην παγκόσμια κρίση από τη στιγμή που δεν είχε έναν οικονομικό πυλώνα. Αφού ο συγχρονισμός των οικονομικών πολιτικών δεν λειτούργησε, τίποτα δεν έχει αντισταθμίσει την ισχύ της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας η οποία, σύμφωνα με τα γερμανικά συμφέροντα, αποζητούσε μόνο τη σταθερότητα των τιμών. Εκτός από το να θέτει ως υπεύθυνους την ΕΚΤ καθώς επίσης και τους διευθυντές των εθνικών τραπεζών για το έλλειμμα συγχρονισμού και την παραμέληση του αυξανόμενου δημόσιου χρέους και για την έλλειψη οικονομικής σταθερότητας, ο Delors τονίζει επίσης τη δική του ευθύνη. Θεωρεί πως ήταν αφελές να πιστέψει στη

«συνεργασία» με την απουσία υπερεθνικών ομοσπονδιακών κυβερνητικών εγγυήσεων. Πράγματι, ούτε συνεργασία ούτε αλληλεγγύη προέκυψαν από αυτό το ελιτιστικό πρότυπο υπό τον έλεγχο και την κυριαρχία των πολυεθνικών εταιριών και των διεθνών οικονομικών ενδιαφερόμενων, εκτός από την ΕΚΤ.

Ο Delors πιστεύει ότι έμαθε το μάθημά του: «η οικονομική και κοινωνική ένωση έπρεπε να είχαν ενισχυθεί με πρωτοβουλία της ΟΝΕ», και εξάλλου το κοινό νόμισμα δεν είναι δυνατό χωρίς ένα ελάχιστο ομοσπονδοποίησης – όπως είχε προειδοποιηθεί από τους Αμερικανούς οικονομολόγους πριν την εισαγωγή του ευρώ. Αλλά το να προτείνει την υιοθέτηση του ομοσπονδιακού σεναρίου θα είχε αποτύχει την εποχή όταν ο Delors ήταν πρόεδρος της Επιτροπής – τουλάχιστον ήταν πεπεισμένος ότι η ιδέα θα είχε απορριφθεί από τα εθνικά κράτη – μια υπόθεση που δεν μπορεί να αποδειχθεί ή να νοθευτεί αναδρομικά. Φαίνεται πως μια εκ βαθέων και πολύπλευρη κρίση έπρεπε να προκύψει για να φωτίσει τις αδυναμίες και την εξάντληση των μεθόδων προς την ελιτιστική και μη δημοκρατική ολοκλήρωση. Η ώρα έχει φτάσει. Φαίνεται πως ξαφνικά όλοι έχουν μείνει έκπληκτοι, αν και σχεδόν όλοι ήξεραν ότι ήταν αναπόφευκτο. Αυτή η νέα εποχή αποτελεί την ώρα για πολιτική σε διεθνές ευρωπαϊκό επίπεδο: η πολιτικοποίηση του μάλλον κενού ευρωπαϊκού δημοσίου χώρου. Από τις αρχές του 2012 υπάρχουν πολλές προτάσεις και ισχυρισμοί για την αναζωογόνηση. Μια μάλλον παραλυμένη αριστερά που συμπίεζεται μεταξύ μιας νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας και του παλιού εργατικού προτύπου. Πολλοί συγγραφείς (Francis Fukuyama, George Schopflin, John Palmer κτλ.), ανεξάρτητα από τις πολιτικές τους προτιμήσεις, υπονοούν πως η αριστερά δεν έχει πρόγραμμα, και συνεπώς δεν μπορεί να προσφέρει κατάλληλες απαντήσεις στις τρομερές προκλήσεις που επέφερε η πολλαπλή κρίση. Καταλήγουν επίσης – και κάποιος είναι αναγκασμένος να συμφωνήσει μαζί τους – ότι αυτή είναι η στιγμή για την αναδιατύπωση ενός νέου προγράμματος, σε κάθε επίπεδο της πολιτικής δραστηριότητας, αλλά πολύ περισσότερο σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε αυτή την κρίσιμη κατάσταση, ο ίδιος ο Delors στρέφεται προς την πολιτική, υπαινισσόμενος ότι η Ευρώπη βρίσκεται στην αρχή «μιας επιθετικής στάσης της κοινωνικής δημοκρατίας με την πιο ευρεία έννοια...».

Ως αποτέλεσμα των λιγότερο προφανών, περισσότερο υπόγειων κοινωνικών και πολιτιστικών διαδικασιών για εξευρωπαϊσμό, η καθημερινή συνεργασία μεταξύ ακτιβιστών της κοινωνίας των πολιτών, των φοιτητικών κινημάτων, των επαγγελματικών κύκλων, των καλλιτεχνών, των δημοσιογράφων και διανοούμενων έχει γίνει πλέον ρουτίνα. Το ανοιχτό ερώτημα για την ευρωπαϊκή κοινωνική και πολιτική κρίση είναι κατά πόσο η προκύπτουσα ευρωπαϊκή κοινωνία θα προσφέρει αρκετή από τη βάση και το πλαίσιο για ένα νέο δημόσιο διάλογο και την πολιτικοποίηση του κενού ευρωπαϊκού δημοσίου χώρου, ή αν οι Ευρωπαίοι θα επιλέξουν να βυθιστούν στα εθνικά και υπο-εθνικά τους συμφέροντα.

Ενάντια στις αντιξοότητες, το ευρωπαϊκό οικοδόμημα μπορεί να συνεχιστεί αν η Ευρώπη βρει μια νέα μέθοδο και θα είναι σε θέση να ξεφύγει από την διπλή παγίδα των νεοφιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών και του δεξιού λαϊκισμού. Ο διάλογος, η διαβούλευση και η ταυτοποίηση του νέου ευρωπαϊκού δημοσίου συμφέροντος μπορούν να οδηγήσουν σε μία νέα πολιτική δεδομένης αλληλεγγύης. Αλλά πρέπει να αντιμετωπιστεί το εξής: το κοινωνικό συμβόλαιο πάνω στο οποίο έχει οικοδομηθεί η δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων έχει σπάσει ή έχει ζημιωθεί σοβαρά στα περισσότερα κράτη-μέλη της ΕΕ. Την ίδια στιγμή, κάτι τέτοιο δεν υπάρχει στο επίπεδο της Ένωσης. Για να ανανήψει η Ευρώπη από την τωρινή κοινωνική, πολιτική και οικονομική αναταραχή, χρειάζονται νέα κοινωνικά συμβόλαια σε όλα τα κυβερνητικά επίπεδα. Για να συμβεί αυτό, είναι απαραίτητη μια ευρεία συναίνεση στο εσωτερικό και μεταξύ των ευρωπαϊκών κοινωνιών για το ίδιο το ευρωπαϊκό πρόγραμμα. Μεταξύ της σημερινής απάθειας, του σκεπτικισμού, του εκνευρισμού και των τάσεων για εσωστρέφεια οι πιθανότητες για μια τόσο ευρεία κοινωνική και πολιτική συμφωνία είναι ελάχιστες. Αλλά ακριβώς για τους ίδιους λόγους, η πολιτικοποίηση του ευρωπαϊκού δημοσίου χώρου είναι αναπόφευκτη. Στη δίνη της καθοδικής πορείας, εμφανίζονται εναλλακτικές λύσεις. Η Ευρώπη έφτασε στην πολιτική της στιγμή. Δεν μπορεί πλέον να κρυφτεί το γεγονός ότι μαζί με τις εθνικές δημοκρατίες και η αριστερά έχει επίσης εξαντληθεί. Με τον κορμό της να έχει γοητευτεί από τον νεοφιλελευθερισμό δεν διαθέτει ένα πειστικό πρόγραμμα. Αν γυρίσει στο παλιό σοσιαλιστικό διανεμητικό πρότυπο, η ανάνηψή της δεν θα διαρκέσει πολύ. Αν ανοίξει προς άλλες προοδευτικές ομάδες και νέες πρωτοβουλίες – συμπεριλαμβανομένων εκείνων των κοινωνικών κινημάτων ή υπογείων δικτύων τα οποία προτίμησαν επίτηδες να μείνουν εκτός του «συστήματος» - θα ενισχύσει τις δυνατότητες για ανανέωση και περιθωριοποίηση των παλιών ιεραρχικών και κάθετων δομών εξουσίας, καθώς επίσης και των παρωχημένων δογμάτων και στάσεων προς την κοινωνία και την κοινωνική αλλαγή. Υπό μια έννοια, η διεθνής κρίση και ιδιαίτερα η κρίση της Ευρώπης αποζητά νέα οράματα και συνεπώς προσφέρει μια μεγάλη ευκαιρία για να ξεφύγουν οι προοδευτικές δυνάμεις από τα χαρακώματα και τα αδιέξοδά τους.

Η εναλλακτική δεν είναι δεδομένη, δεν θα προκύψει ως φυσικό παράπλευρο αποτέλεσμα της κρίσης. Χρειάζεται πολιτική θέληση, κουράγιο και φαντασία η οποία προϋποθέτει στοχασμό. Η δημιουργία ενός νέου συνασπισμού θα είχε σημαντικό αντίκτυπο στο δημόσιο διάλογο και την πολιτική κουλτούρα. Θα

μπορούσε να αποδείξει τη θέληση παλιών και νέων, μεταμοντέρνων, μετα-εθνικών κτλ. ενδιαφερόμενων να αναλάβουν τις ευθύνες τους υπό μια κοινωνική έννοια και σε μια κοινωνική κλίμακα τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο. Νέες ευρωπαϊκές εναλλακτικές και η δημιουργία νέων συνασπισμών μπορεί να μην προκύψουν μέσα στην επονομαζόμενη «αριστερά». Στο πνεύμα των ιδρυτών όπως ο Spinellic και ο Sraak, ένας ευρύτερος συνασπισμός δημοκρατικών μετα-εθνικιστικών πολιτικών δυνάμεων είναι αναπόφευκτος, καθώς είναι προφανές από πρόσφατες αναφορές και υπομνήματα του Ευρωπαϊκού Κινήματος και άλλων φιλοευρωπαϊκών οργανώσεων. Τα αναπάντητα ερωτήματα αυτής της Νέας Ευρωπαϊκής Πολιτικής Στιγμής είναι αν, πότε και πως αυτά τα διαφορετικά θραύσματα, τα απομονωμένα κόμματα, τα περιθωριοποιημένα, παγιδευμένα υπόγεια δίκτυα μπορούν να αναδυθούν και να δημιουργήσουν ένα πολιτικό πρόγραμμα με τη λογική μιας Ευρωπαϊκής Λαϊκής Συνέλευσης.

Δεν υπάρχουν καθαρές απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα. Δεν υπάρχει εγγύηση ότι αυτό θα συμβεί και αν συμβεί ότι θα αποδειχθεί επιτυχία. Η σύλληψη μιας πολιτικής στιγμής σημαίνει επίσης να παρθούν ρίσκα. Η δημιουργία μακροχρόνιων και επιτυχημένων νέων συνασπισμών απαιτεί αυτοπεριορισμό και απαλλαγή από το ναρκισσισμό και τις δικαιολογίες πολιτικών θραυσμάτων και κοινωνικών κινημάτων. Η δημοκρατία η ίδια χρειάζεται ανανέωση, ή μάλλον αναγέννηση. Ως αποτέλεσμα της παρούσας παγκόσμιας και ευρωπαϊκής αναστάτωσης, οι διαδικασίες για θεμελιακές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές μετατροπές θα επιταχυνθούν. Στο τέλος αυτής της εύρωστης μεταμόρφωσης μπορεί να έχουμε περισσότερη, αλλά ακόμα και λιγότερη δημοκρατία. Μια ευρωπαϊκή ανανέωση θα έσπρωχνε σίγουρα το εκκρεμές της παγκόσμιας δημοκρατικοποίησης.

Ενδεικτική περίληψη

Η οικοδόμηση αποτελεσματικών και μακράς διάρκειας θεσμών οι οποίοι χαρακτηρίζονται από υψηλό επίπεδο κοινωνικής εμπιστοσύνης χρειάζεται ειδικές μεθόδους που αντιστοιχούν στη λογική ενός τεχνοοικονομικού προτύπου μιας ορισμένης χρονικής περιόδου, νομικές και πολιτικές ρυθμίσεις και χρειάζεται να είναι ευπροσάρμοστη τόσο στις συνθήκες του διεθνούς συστήματος όσο και στις προσδοκίες των ενδιαφερόμενων. Κοιτάζοντας στην όχη και τόσο σύντομη ιστορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κάποιος μπορεί να παρατηρήσει ότι η πρώτη της περίοδος τελειώνει με το 1989, οπότε ξεκίνησε η κατάρρευση της διπολικής λογικής του παγκόσμιου πολιτικού και στρατιωτικού συστήματος και μια διαδικασία μεταμόρφωσης η οποία έληξε το 2004/2005 με την ανατολική διεύρυνση και κατά σημαδιακό τρόπο, αμέσως μετά την κατάρρευση της διαδικασίας της ψήφισης ευρωπαϊκού Συντάγματος λόγω των διπλών αρνητικών ψηφοφοριών στην Ολλανδία και τη Γαλλία. Κατά την τρίτη – και μάλλον σύντομη – περίοδο, η διαδικασία ολοκλήρωσης ή καλύτερα της οικοδόμησης έχει φτάσει σε ένα κομβικό σημείο, όπου οι πρωτότερα εν μέρει κρυμμένες αδυναμίες και αντιγνώμιες της, πρώτα από όλα η εξάντληση της μεθόδου των κοινοτήτων, έχουν καταστεί φανερές.

Η κρίση στην Ευρώπη μετατράπηκε από μια δημοσιονομική κρίση χρέους σε μια κρίση της Ευρωζώνης και σύντομα στην περίπλοκη κοινωνική και πολιτική κρίση της οποίας το τέλος και οι συνέπειες δεν είναι ακόμη προβλέψιμες. Η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση χτύπησε την ΕΕ σε μια στιγμή αυξανόμενης διαφορετικότητας, αποπροσανατολισμού και τοπικών ανισοτήτων, όταν η πολωτική της ενιαία αγορά δεν ήταν ισορροπημένη και συνδυασμένη με κοινές ή συγχρονισμένες οικονομικές πολιτικές. Ούτε ήταν επεκταμένη λόγω της εκ των πραγμάτων αλληλεγγύης από το κέντρο προς την περιφέρειά της. Υποφέροντας από έλλειμμα νομιμοποιημένης και υπεύθυνης υπερεθνικής κυβέρνησης, ικανής ηγεσίας και ικανότητες διαχείρισης κρίσεων, η ΕΕ βρίσκεται σε μια φάση αυτοκαταστροφής.

Κάθε περαιτέρω προσπάθεια και συγχρονισμένη φιλοδοξία να συνεχιστεί το ευρωπαϊκό οικοδόμημα θα εξαρτηθεί από την ικανότητα των ευρωπαϊκών δημοκρατιών, των κοινωνικών οικονομικών και πολιτικών δρώντων να συμφωνήσουν για το ευρωπαϊκό δημόσιο συμφέρον, να επαναπροσδιορίσουν το πεδίο δράσης, την ταχύτητα και τη μέθοδο της ολοκλήρωσης. Το ευρωπαϊκό οικοδόμημα έχει φτάσει σε ένα σημείο κλειδί. Η Ευρώπη είναι ένα περίπλοκο σύστημα που απαιτεί την ταυτοποίηση νέων τρόπων και μεθόδων, πολύπλοκο σκεπτικό, κατανόηση και ανάλυση. Υπεραπλοποιημένες, μονόπλευρες και επιφανειακές «λύσεις», όπως περισσότερα μέτρα λιτότητας, τροποποιήσεις των συνθηκών ή η εισαγωγή νέων δημοσιονομικών πολιτικών, δεν θα είναι σε θέση να λειτουργήσουν ως πραγματικές θεραπείες αλλά μπορεί αντιθέτως να επιδεινώσουν περαιτέρω και να επιταχύνουν την ήδη τρομαχτικά γρήγορη καθοδική πορεία.

Δεν υπάρχει τίποτα φυσικό σχετικά με το ευρωπαϊκό κατασκεύασμα. Ούτε οι αγορές, ούτε ανεξάρτητα εθνικά κράτη θα μπορέσουν να δώσουν αυτόματες λύσεις. Αντιθέτως, αυτές οι επονομαζόμενες «λύσεις» αντικατοπτρίζουν ιδιαίτερα κατεστημένα συμφέροντα εναντίον του παραμελημένου και εξαφανιζόμενου ευρωπαϊκού κοινού καλού. Αυτές είναι μάλλον οι αιτίες των προβλημάτων αντί βιώσιμες θεραπείες. Το νέο πρότυπο – ή «μοντέλο ανάπτυξης», με ορολογία του Delors, απαιτεί την κατανόηση της αυξημένης

ανεξαρτησίας και την αποδοχή της πολλαπλής αβεβαιότητας της εποχής μας. Εναλλακτικές λύσεις μπορούν να αποφασιστούν και να νομιμοποιηθούν από τους κύριους εμπλεκόμενους του ευρωπαϊκού προγράμματος μόνο με ανοιχτό διάλογο και διαβουλεύσεις.

Μεταφρασμένο από την Αγγελική Νεβσεχιρλίογλου

*

Αναφορές

- Bauman, Zygmunt, *Europe, an Unfinished Adventure*, Polity, 2004
 Barber, Benjamin, *Fear's Empire; War, Terrorism and Democracy*. W.W Norton, New York, 2003
 Collignon, Stefan, Democracy and Europe's crisis of legitimacy, www.stefancollignon.de, 2006
 Delors, Jaques, For a Revival of Europe. *Tribune, Notre Europe*, 11 Απριλίου, 2012
 Foroohar, Rana, The End of Europe, *Time*, Vol. 178, No7, Αυγούστου 2011
 Grant, Charles, A time of austerity and German leadership, Center for European Reform, 2012
 Habermas, Jurgen, Europe's post-democratic era, *The Guardian*, 10 Νοεμβρίου 2011
 Hughes, Kirsty, EU democracy in crisis, *OpenDemocracy*, 16 Ιανουαρίου 2011
 Jones, Eric, No four leaves cover for Europe, *ALDE Europe*, Δεκεμβρίου 2011
 Krastev, Ivan, Europe's democracy paradox, *Democracy Digest*, 28 Φεβρουαρίου 2012
 Laqueuer, Walter, *After the Fall*. Macmillan, 2012
 Leonard, Mark, Four Scenarios for the reinvention of Europe, *European Council on Foreign Affairs*, Νοεμβρίου 2011
 Leonard, Marc, Why Europe will run the 21st century? Fourth Estate, London and New York, 2005
 Menon, Anand, Europe's coming political crisis, E' Sharp, *ALDE Europe*, Δεκεμβρίου 2011
 Overholt, William, The Price for German Leadership, *International Economy*, Χειμώνας 2012
 Palmer, John, EU voters may finally be given some real choices, *OpenDemocracy*, 22 Μαρτίου 2012
 Rifkin, Jeremy, *The European Dream*, Jenny P. Tarcher/Penguin New York, 2004
 Schmidt, Vivien A., *Democracy in Europe*, Oxford University Press, 2006
 Schmitter, Philippe C., *How to democratize the EU and why bother?* Rowmen and Littlefield, London, New York, 2000

*

www.southeast-europe.org
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Σημείωση: Σεβαστοί ερευνητές, αν κάνετε μια αναφορά σε αυτό το τμήμα ή απόσπασμα του άρθρου, παρακαλούμε στείλτε μας ένα e-mail στο dke@southeast-europe.org για να μας το δηλώσετε. Παρακαλούμε αναφερθείτε στο άρθρο ως εξής: Ferenc Mészlivetz: Οι πολλαπλές κρίσεις της Ευρώπης. (Μετάφρασε η Αγγελική Νεβσεχιρλίογλου), *Délkelet Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Τόμος 3. No.1 (Άνοιξη 2012) σελ. 8.

Σας ευχαριστούμε για την συνεργασία σας. *Αρχισυντάκτης.*